

3 ПІДПИСАННЯМ Люблінської унії (1569 р.) про об'єднання Литовського великого князівства з Польшею почалося панування польсько-шляхетських загарбників на більшості території України, зокрема на Волині. Ця унія викликала посилення соціального та національного гноблення на Україні.

На Волині, як і по всій Україні, кращі землі були в руках магнатів та шляхти. Тут, зокрема, були володіння українських магнатів Острозьких, Корецьких та Славських, Вишневецьких та інших. Так, князі острозькі володіли майже третинною землею Волинського воєводства.

Шляхта захоплювала під фільварки кращі землі. На Волині за двадцять років (з 60-их по 80-ті роки XVI ст.) площа земель, що була в користуванні селян, зменшилася удвічі. Якщо одним цехом сільськогосподарства рідше була володіти, то тепер такого одиницею стала півволоска. В 1600 р. всі селянські господарства в Пересопниці вже були лише півволосні.

З кожним роком у користуванні селян землі ставало менше. Так, наприклад, в 1631 р. в селах Шпаків, Боремель, Бугрин, як свідчать історичні документи, було багато селян чвертьволосніків і навіть городничин, тобто таких, які не мали поля, лише город біля хати.

Посилюється панцизний гніт. На початку XVII ст. селяни с. Бугрина на півволокх працювали взимку

1. РОВЕНЩИНА НАПЕРЕДОДНІ ВИЗВОЛЬНОЇ ВІЙНИ

До 325-річчя возз'єднання України з Росією

по 3 дні, а влітку по 4 дні панцизи, платили данину натурою і грошми, винокували інші повинності. В 1628 р. селяни с. П'ятигорі відбували панцизину по 5 днів на тиждень, виконували дорожні повинності. Крім того, кожний селянин мусив платити чинш 34 польські гроші, давати двоє гусей, каплуна, 6 курок, 20 яєць, 2 маці яєць і два осьмаки вівса. Від всього села ваву давали порібно дві ялявки і два барани (А. І. Баранович, Україна падає: осередительної війни середини XVII века, м. Москва, 1959, ст. 73.).

Найтяжчою була експлуатація селян у мастках, які адавали в оренду. Орендар с. Милостів змушував селян працювати по шість днів на тиждень замість п'яти. А орендар в с. Тудорів наказував селянам купляти в мастку зіпсовані продукти.

Трудящі не користилися панам. Випробуваною формою боротьби була втеча на Запоріжжя або в так звані слободи (новозакладені поселення, які звільнялись на певний час від повинностей).

Селяни не тільки залишали обжиті місця, але й

карали своїх кривдників. В лютому 1648 р. слобожани с. Осницька побили і поранили шляхтича Хмельського, який прийшов забирати селян, що втекли сюди з його села.

Нестерпне становище трудячого люду посилювалось релігійним та національним гнобленням. Після Брестської унії 1596 р. Ватикан і польська шляхта почали насильно окатоличувати і ополучувати українське населення. В містах і селах Волині (вт. ч. і на Ровенщині) появились костели, католицькі монастирі, православні церкви перетворювались на уніатські. Осередками католицизму на Волині стають Дубно і Острів. Цьому безпосередньо сприяв князь Януш Острозький. В м. Дубно було збудовано католицький монастир бернардинців (1620 р.) та кармеліток (1630 р.). А в м. Острозі на копті фанатичної католички Анни-Алоїзи Ходкевич в 1621 р. побудовано католицький колегіум. На утримання колегіуму княгиня записала 12 сіл (Могилки, Волоскіці, Кургани, Острив та ін.), а на утримання костелу в Ровно

— село Тютьковичі. За сумлінну службу Ватикану А.-А. Ходкевич одержала навіть подяку від папи Римського.

В першій половині XVII ст. були збудовані костели в Степані, Дерманю, Корці, Меніричах, Острозі, Птичі, Клевані. В 1638 р. єзуїти оселились в Пересопницькому монастирі, захопили костел і замок в Клевані. Вони швидко перетворили Клевань в ще один осередок католицизму на Волині.

Наші предки чинили опір насильному запровадженню унії, розправлялись із зрадниками. Селяни с. Дроздів (біля Тушина) леве не вбили в 1623 р. архимандрита Дорогобузького уніатського монастиря Лисяцького за те, що він зробився «перехристом, потурняком і лядським попом». Уніат «ледво жив ушов», а його слуг було «бито, мордовано і ран немало їм задали».

В 1629 р. бунтували селяни с. Дермань (нині Устенськ) проти місцевого уніатського монастиря. Спеціальна урядова комісія, яка прибула в село, в лютому 1630 р. засудила до страти кількох селян, багатих бу-

ло покварно різаними і оптрафовано. В листопаді 1629 р. жителі с. Степань не допустили в своє місто і в монастир кнівського уніатського єзуїтів. Витроловити П. Рутського. В 1633 р. козани загного гарнізону м. Дубно повстали проти засілля уніата К. Саквича. Старовинний літопис детально описує «острозьку трагедію» 1636 р. У відповідь на знущання А.-А. Ходкевич, на засілля єзуїтів жителі Острога повстали. Повстання було жорстоко придушене.

Великим лихом для простолуду Волині були напади кримських татар. 1617 р. орда «з великою силою і швидкістю» опустошила Острозьку волость. Повністю були спалені села Край, Стадниць, частково Бродів, Гремляче, Лебеді, Хорів. Засяли нападу села Верхів, Коршів, Новосілки, Новосітки. Кримські люди вбивали жителів, молодих і міцних забирали в ярмар, в неволю. Обезлюдніли села. В Краї залишилось лише кілька чоловік, а в Новосілках також не більше десятка.

Наступного року — знову напад орди. Цього разу були ще більш спустошені (Дубенська, Колоденська, Острозька та інші волості).

Таким було становище на Волині напередодні визвольної війни українського народу під проводом Б. Хмельницького.

П. ДОМАШУК,
вчитель Великолексинської середньої школи.